

Velkommen til maskinarkitektur-delen af CompSys

Finn Schiermer Andersen,
Ekstern lektor, DIKU

Abstraktionsniveauer

1. Højniveau programmeringssprog: Erlang, OCaml, F# osv
2. Maskinnære programmeringssprog: C (og C++)
3. Assembler / Symbolsk Maskinsprog: x86, ARM, MIPS
4. Arkitektur (ISA): Maskinsprog - ordrer indkodet som tal
5. Mikroarkitektur: ting som lager, registre, regneenheder, afkodere og hvordan de forbindes så det bliver en maskine
6. Standard celler: Simple funktioner af få bit (1-4) med et eller to resultater. Lagring af data (flip-flops)
7. Transistorer
8. Fysik. Eller noget der ligner

Den Simpleste Maskine

Næsten

x86 bliver aldrig helt simpel. Men vi vil forsøge.

Vi kalder den

x86prime

x86prime - instruktioner

1. Aritmetik - kun register/register og konstant/register

- 2-komplement aritmetik: addq, subq, mulq, imulq, sarq, shrq, salq
- Bitvis logik: andq, orq, xorq
- Adresse-aritmetik: leaq, all formater

2. Kontrol

- sammenligning og betinget hop i EN instruktion: CBcc (jmp,cbe,cbne,cble,cbl,cbge,cbg)
- funktionskald der bruger registre, ikke stakken: call, ret
- stop verden! jeg vil af: STOP instruktion. Men også retur til adresse <= 0.

3. Data flytning (egentlig er det kopiering, men...)

- konstant til register: movq \$imm, %reg
- register til register: movq %reg, %reg
- register til lager (store): movq %reg, displacement(%reg)
- lager til register (load): movq displacement(%reg), %reg

Med en regulær indkodning

Pointe: Instruktioner er også data.

00000000	0000ssss		ret s
0001aaaa	ddddssss		register/register arithmetic: op s,d
00100001	ddddssss		movq s,d
00110001	ddddssss		movq (s),d
00111001	ddddssss		movq d,(s)
0100cccc	ddddssss	pp...32...pp	cb<c> s,d,p
01001110	dddd0000	pp...32...pp	call p,d
01001111	00000000	pp...32...pp	jmp p
0101aaaa	dddd0000	ii...32...ii	imm/register arithmetic: op i,d
01100100	dddd0000	ii...32...ii	movq \$i,d
01110101	ddddssss	ii...32...ii	movq i(s),d
01111101	ddddssss	ii...32...ii	movq d,i(s)
10xxxxxx			leaq (various forms)
1111cccc	dddd0000	ii...32...ii pp...32...pp	cb<c> \$i,d,p

dddd og ssss er registre. aaaa angiver aritmetisk operation

ii...32...ii er et 32-bit 2-komplement tal

pp...32...pp er en 32-bit adresse

Indkodning af leaq

10000001	ddddssss		leaq (s),d
10010010	dddd0000	zzzzvvvv	leaq (,z,(1<<v)),d
10010011	ddddssss	zzzzvvvv	leaq (s,z,(1<<v)),d
10100100	dddd0000	ii...32...ii	leaq i,d
10100101	ddddssss	ii...32...ii	leaq i(s),d
10110110	dddd0000	zzzzvvvv ii...32...ii	leaq i(,z,(1<<v)),d
10110111	ddddssss	zzzzvvvv ii...32...ii	leaq i(s,z,(1<<v)),d

zzzz angiver et register.

vvvv angiver hvor meget der skal skiftes.

Bemærk sammenhængen mellem hvilke operander der indgår i beregningen og de 3 mindst betydende bits i den første byte :-)

Bemærk også at enhver instruktions længde kan bestemmes alene fra de første 4 bits.

Indkodning af betingelse

```
0100cccc ddddssss pp...32...pp          cb<c> s,d,p
1111cccc dddd0000 ii...32...ii pp...32...pp cb<c> $i,d,p
```

cccc: betingelse

0000 e	1000 a
0001 ne	1001 ae
0010 <reserved>	1010 b
0011 <reserved>	1011 be
0100 l	1100 <reserved>
0101 le	1101 <reserved>
0110 g	1110 <reserved>
0111 ge	1111 <reserved>

Et eksempel: sammenlign %r10 med %r11 og hop til 0x407, hvis %r10 er mindre end eller lig med %r11

```
01000101 10111010 00000111 00000100 00000000 00000000 cble %r10,%r11,0x407
```

inkodning af aritmetisk operation

```
0001aaaa ddddssss
0101aaaa dddd0000 ii...32...ii
```

```
register/register arithmetic: op s,d
imm/register arithmetic: op i,d
```

aaaa: aritmetisk operation

```
0000 add
0001 sub
0010 and
0011 or
0100 xor
0101 mul
0110 sar
0111 sal
1000 shr
1001 imul
```

Et par eksempel:

```
00010001 10011010                                     subq %r10,%r9
01010001 10010000 11111111 00000000 00000000 00000000 subq $255,%r9
```


Eksempel - fakultetsfunktionen i x86

```
long fak(long n) {  
    long res;  
    if (n > 1)  
        return n * fak(n - 1);  
    else  
        return 1;  
}
```

fak:

```
    cmpq    $1, %rdi  
    jle     .L3  
    pushq   %rbx  
    movq    %rdi, %rbx  
    leaq    -1(%rdi), %rdi  
    call    fak  
    imulq   %rbx, %rax  
    jmp     .L2  
.L3:  
    movl    $1, %eax  
    ret  
.L2:  
    popq    %rbx  
    ret
```

```
fak(n) {  
    if (n <= 1) goto L3  
  
    t = fak(n-1)  
    res = n * t;  
    goto L2  
  
    return 1;  
  
    return res;  
}
```

Fra x86 til x86prime:

fak:	# fak:	fak(n) {
	# addq -8, %rsp	
	# movq %r11, (%rsp)	
cmpq \$1, %rdi	# cbge \$1,%rdi,.L3	if 1 >= n goto L3
jle .L3	# addq -8, %rsp	
pushq %rbx	# movq %rbx, (%rsp)	
	# movq %rdi, %rbx	
movq %rdi,%rbx	# leaq -1(%rdi), %rdi	t = fak(n-1);
leaq -1(%rdi),%rdi	# call fak,%r11	
call fak	# imulq %rbx, %rax	res = n * t;
imulq %rbx, %rax	# jmp .L2	goto L2
jmp .L2	# .L3:	
.L3:	# movq \$1, %rax	return 1;
movl \$1, %eax	# movq (%rsp), %r11	
ret	# addq 8, %rsp	
	# ret %r11	
	# .L2:	
.L2:	# movq (%rsp), %rbx	return res;
popq %rbx	# movq 8(%rsp), %r11	
ret	# addq 16, %rsp	
	# ret %r11	}

Eksempel: fak() i x86prime

```
00000000 : # fak:
00000000 : 5070f8ffffff # addq -8, %rsp
00000006 : 39F7 # movq %r11, (%rsp)
00000008 : F7600100000030000000 # cbge $1,%rdi,.L3
00000012 : 5070f8ffffff # addq -8, %rsp
00000018 : 3917 # movq %rbx, (%rsp)
0000001a : 2116 # movq %rdi, %rbx
0000001c : A566ffffff # leaq -1(%rdi), %rdi
00000022 : 4EF000000000 # call fak,%r11
00000028 : 1501 # imulq %rbx, %rax
0000002a : 4F0040000000 # jmp .L2
00000030 : # .L3:
00000030 : 640001000000 # movq $1, %eax
00000036 : 31F7 # movq (%rsp), %r11
00000038 : 507008000000 # addq 8, %rsp
0000003e : 000F # ret %r11
00000040 : # .L2:
00000040 : 3117 # movq (%rsp), %rbx
00000042 : 75F708000000 # movq 8(%rsp), %r11
00000048 : 507010000000 # addq 16, %rsp
0000004e : 000F # ret %r11

fak(n) {
    if 1 >= n goto L3

    t = fak(n-1);

    res = n * t;
    goto L2

    return 1;

    return res;
}
```

Nyttige programmer i en svær tid

<https://github.com/finnschiermer/x86prime>

- "Prasm": Kan assemble et x86prime program til hexadecimal notation
- "Prun": Kan simulere udførelse af et x86prime program
- "Primify": Kan oversætte (med begrænsninger) x86 assembler fra gcc til x86prime assembler.

x86prime er skrevet i OCaml, som er et sprog ret tæt på F#. Der er intet krav om at I skal forstå programmet, I skal bare kunne bruge det.

I bør bruge en (virtuel) maskine med Linux (f.eks Ubuntu eller Mint) for let at kunne installere x86prime.

Alternativt udleverer vi nogle scripts som bruger en service på en af DIKUs maskiner. De virker kun når man er online (og servicen også er), men kræver til gengæld ingen besværlig installation.

Hardware - helt essentielt

Der er grundlæggende to slags byggeklodser:

- Funktionelle byggeklodser. De beregner hele tiden et resultat som funktion af input. Eksempler:
 - Adder (lægger tal sammen)
 - Shifter (skifter tal mod højre eller venstre)
 - Aritmetisk-logisk enhed (kan også lave bitvis and/or, evt skifte)
 - Multiplexor (vælger et af flere muligheder)
 - Afkoder (sætter styresignaler ud fra input)
 - Kombinationer af and, or, not
- Tilstandselementer. Denne slags byggeklodser kan "huske" data. De opdateres på fastlagte tidspunkter, synkroniseret af en puls, på nudansk kaldet en "clock." Eksempler:
 - Register
 - Register-blok (eller register-fil)
 - Lager-blok (lidt som register-blok, men større og langsommere)

De kan *alle* bygges af nand eller nor elementer. Mere herom næste forelæsning.

Hardware - helt essentielt (2)

- Byggeklodser kan også være sammensatte. I så fald har de en eller flere "indre" forbindelser eller funktionalitet af hver type. Et typisk eksempel er en lagerblok. Den består af tilstandselementer, men har også en eller flere "læse-porte" som tager en adresse som input og giver indholdet af lagercellen på adressen som output.

Byggeklodserne kan forbindes, så output fra en byggeklods flyder til input på en anden byggeklods.

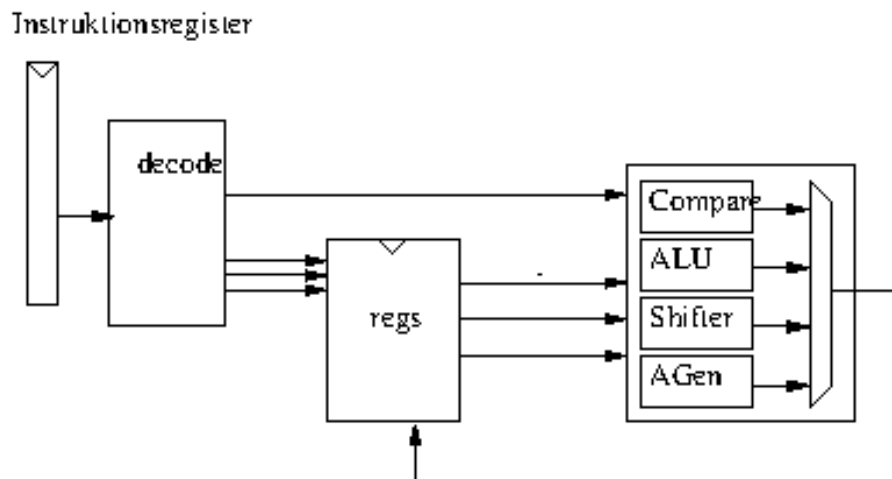
Hvis du forbinder funktionelle byggeklodser (altså dem der ikke kan lagre resultater), så de er cirkulært afhængige, så bliver resultatet undefineret.

- Hvorfor det?

Der er *altid* cirkulære afhængigheder i en mikroarkitektur, men *alle* cirkulære afhængigheder skal splittes ved brug af tilstandselementer.

Lad os bygge en maskine

Vi starter med en lille "styrbar" lommeregner:

Hver maskin-cyklus læses operander fra registre, et resultat beregnes og resultatet gemmes i et register. Maskinen styres ved at skrive bitmønstre - instruktioner - i instruktionsregisteret.

Hvilke x86prime instruktioner kunne man forestille sig her?

Elementer i vores maskine

Tilstandselementer og funktionelle byggeklodser....

Tilstandselementer.

- Instruktionsregisteret består af tilstandselementer.
- Byggeklodsen "Registers" er primært tilstandselementer, men de kan *læses* på ren funktionel vis.
- Tilstandselementer har et lille hak der markerer at de får et clk-signal

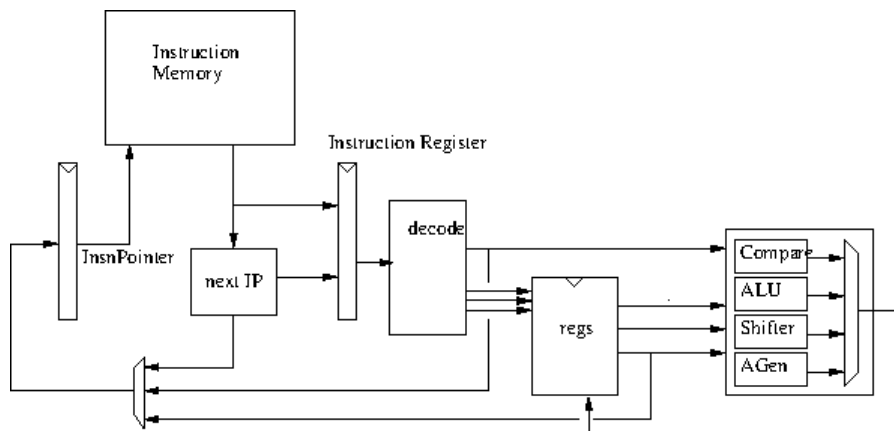
Funktionelle byggeklodser

Byggeklodser uden "Clk" signal og med afrundede hjørner er uden indre tilstand. De beregner kontinuerligt deres output som funktion af input

- "ALU" foretager aritmetiske beregninger.
- "AGen" foretager adresseberegninger. Enten til brug ved tilgang til lageret, eller til instruktionen LEAQ.
- "Shifter" foretager logisk og aritmetisk skift
- "Comparator" sammenligner to tal og afgør om en betingelse er opfyldt.
- "Decoder" genererer styre-signaler til alle de andre byggeklodser ud fra en instruktion.

Bemærk at styre/kontrol-signaler ikke er vist i diagrammet.

Vi vil have en programmerbar maskine:

Vi tilføjer et instruktionslager og en instruktionspointer (IP).

Instruktionspegeren *udpeger* den næste instruktion vi skal hente. Når vi har hentet instruktionen, så placerer vi den i instruktionsregisteret.

Vi må også beregne den næste instruktionspeger. Oftest er det bare adressen på den efterfølgende instruktion, men der andre muligheder:

- Afkoderen kan udpege en ny adresse. Tænk på CALL, JMP, CBcc
- Et register kan udpege en ny adresse. Tænk på RET.

Hvordan forløber en maskincyklus egentlig

- Beregninger begynder på output-siden af tilstands-elementer.
- Beregninger løber gennem beregnings-maskineriet. Som en slags væltende domino-brikker.
- Resultaterne ankommer til input-siden af tilstands-elementer.
- Alle tilstandselementer opdateres samtidigt, f.eks. på den stigende flanke af en clk-puls.

Overvejelser om clock-frekvens

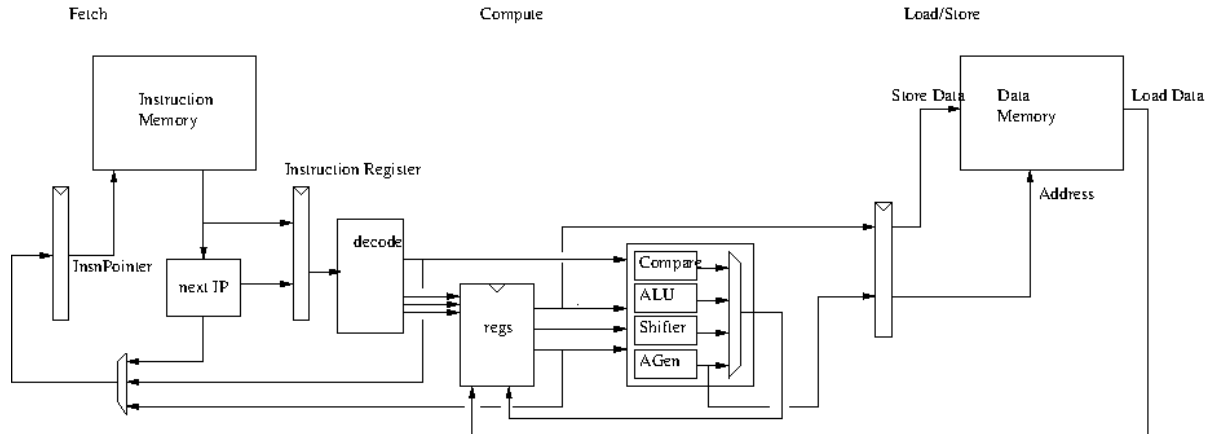
Bemærk hvordan vi henter næste instruktion samtidig med at vi udfører beregningen angivet af den forrige instruktion.

Vi behøver ikke gøre det på den måde. Vi kunne i stedet vælge at fjerne instruktionsregisteret, så hentning OG udførelse af en og samme instruktion kun brugte EN maskincyklus. Det ville være mere overskueligt.

Hvad ville det betyde for frekvensen af den clock-puls som skal synkronisere tilstandselementerne?

Og hvilken betydning har det for maskinens ydeevne?

Så mangler vi kun tilgang til lageret....

Addressen vi vil tilgå beregnes af AGen og gemmes i et nyt pipeline register. Først i den efterfølgende clock-cyklus foretager vi selve tilgangen til lageret. Denne organisation kaldes en tre-trins pipeline

Hvorfor gør vi det? Hvad ville konsekvensen være, hvis vi ikke indskød det nye pipeline register?

Nu har vi en mikroarkitektur som kan udføre alle x86prime instruktioner, på nær multiplikation som vi ser bort fra indtil videre.

Opsamling

- Alle de funktionelle byggeklodser er altid aktive. Ændret input fører til beregning af nyt output.
- Byggeklodser der ikke indgår i udførelsen af en given instruktion er alligevel aktive. Man skal blot sikre at det ikke fører til opdatering af tilstandselementer med forkerte resultater.
- Hver clock-cyklus starter med en puls som opdaterer registre og lager.
- Derefter "løber" beregningen gennem de funktionelle byggeklodser, indtil alle signaler er stabile. Så er kredsløbet faldet til ro.
- Derpå kan en ny clock-cyklus starte.

Hvad bestemmer den maksimale clock-frekvens for en mikroarkitektur ?

A2 - Simulering af x86prime

- Vi giver jer en simulator der ikke er helt færdig
- En simulator er et program som lader som om det er en maskine. Det vil sige: det kan udføre andre programmer skrevet til den maskine der simuleres.
- Senere giver I os en simulator der *er* færdig. Den kan udføre x86prime programmer
- Der er krav til *hvordan* i skriver jeres simulator. De krav afspejler hvordan hardware essentielt virker.

Modellering i C

Vi har oversat egenskaberne ved byggeklodserne og hvordan de kombineres til *formkrav* til programmer skrevet i C. Det ligner ikke normalt C.

Vi bruger kun to typer i vores program: en til kontrol-signaler, en til data:

- Vi repræsenterer et kontrol signal med en "bool"
- Vi repræsenterer øvrigt data med en "val"

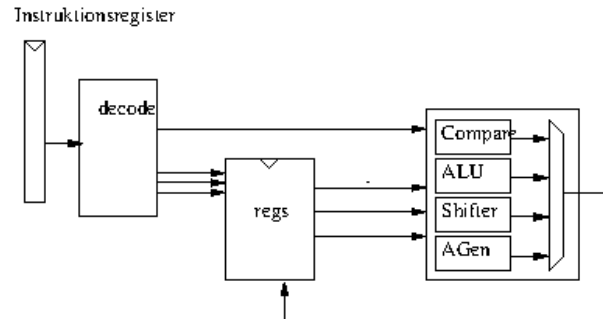
En maskin cyklus udtrykkes ved et løkke gennemløb. Tilstandselementer erklæres udenfor løkken. Alle de funktionelle byggeklodser udfører deres arbejde først i hvert gennemløb. Alle tilstandselementer opdateres i slutningen af hvert gennemløb.

```
...initialisering...
while (..) {
    // funktionelle byggeklodser:
    ...tildelinger og funktionskald...

    // clock-puls... opdatering af tilstandselementer:
    fetch_clk(fetch);
}
```


Lad os kigge lidt på den udleverede
simulator

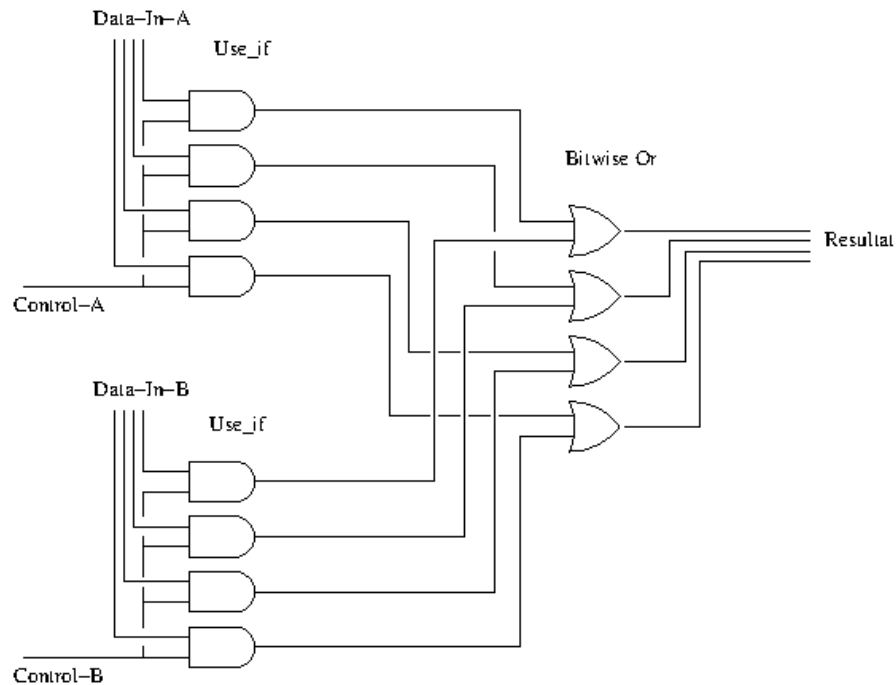
Spot sammenhængen


```
val agen_result = address_generate(reg_out_z, reg_out_s, sext_imm_i,  
                                   compute.shamt.out, dp_ctrl.use_z,  
                                   dp_ctrl.use_s, dp_ctrl.use_disp);  
val alu_result = alu_execute(minor_op, reg_out_d, op_b);  
val shifter_result = shifter(dp_ctrl.shift_is_left, dp_ctrl.shift_is_signed,  
                             reg_out_d, op_b);  
  
val compute_result = or3(use_if(dp_ctrl.use_agen, agen_result),  
                          use_if(dp_ctrl.use_shifter, shifter_result),  
                          use_if(dp_ctrl.use_alu, alu_result));
```

Valg mellem mulige resultater

Vi har ikke if..then..else.. vi bruger en multiplexor

Kig på Udleveret kode

main.c

pipe_ctrl.h

Styring af opdatering af vores registre (pipeline-registre)

pipe_ctrl.c

Udleveret kode - Forbindelser

```
// simple conversion
val from_int(uint64_t);

// pick a set of bits from a value
val pick_bits(int lsb, int sz, val);

// pick a single bit from a value
bool pick_one(int position, val);

// sign extend by copying a sign bit to all higher positions
val sign_extend(int sign_position, val value);
```

Og flere, men ovenstående er de mest betydnende

Udleveret kode - Logiske operationer

For kontrol signaler, repræsenteret ved bool's bruger man bare de indbyggede logiske operatorer.

For data, repræsenteret ved typen val findes der følgende funktioner

```
// mask out a value if control is false
val use_if(bool control, val value);

// bitwise and, or, xor and negate for bitvectors
val and(val a, val b);
val or(val a, val b);
val xor(val a, val b);
val neg(int num_bits, val);

// reduce a bit vector to a bool by and'ing or or'ing all elements
bool reduce_and(int num_bits, val);
bool reduce_or(val);

// 64 bit addition
val add(val a, val b);
```

Vi udleverer også alle beregnings-enheder (alu, shifter, etc).

Eksempel på brug af vores simulator

Fejlfinding

x86prime (også kaldet reference-simulatoren) kan producere en sporings-fil - en fil med de sideeffekter et program har mens det udføres.

Den udleverede simulator til a2 (den I skal færdiggøre) kan læse sådan en sporings-fil og sammenholde den med hvad der sker under simulationen.

Hvis der detekteres en afvigelse fra "sporet", kaldes en funktion der hedder `error()` med en fejlmeddelelse. Meddelelsen skrives ud og programmet terminerer.

Men man kan køre simulatoren i gdb og sætte et breakpoint på `error()`. Derefter er det ligetil at inspicere variable i programmet

Spørgsmål og Svar

Vi lader billedet stå et øjeblik:

